

Kontroverse Lippmann - Dewey - Ján Dobrovolský, Martin Schlemmer

Text byl publikován 29.května 2004, vytištěn pak 26.března 2013. Nachází se na adrese <http://glosy.info/texty/kontroverse-lippmann-dewey/>

Historie zná mnoho příkladů velkých kontroverzí mezi významnými mysliteli své doby. Z těch starších jmenujme například tu ze 17. století mezi sirem Robertem Filmerem a Johem Lockem o to, zda má být královská moc nedotknutelná a posvátná, nebo zda má být limitována lidem.

Koncem 19. a začátkem 20. století se pak rozhořel podobně zarputilý spor mezi těmi, kteří věřili v realizovatelnost skutečné demokracie, a těmi, kteří něco podobného označovali za nemožné. V období bezprostředně před první světovou válkou a po ní se objevila velmi vlivná skupina politických filosofů reprezentovaná především Vilfredem Paretem, Gaetanem Moscou či Robertem Michelsem, která věřila v neodvratnost kumulace moci v rukou malých skupin vůdců ovládajících masu. Své přesvědčení se snažili podložit tvrzením, že nová moderní doba (přelom 19. a 20. století) vytvářela velkou potřebu dokonalejší organizace, což byl zásadní faktor mluvící pro koncentraci moci v rukou úzké, jen omezeně kontrolovatelné skupiny řídící zbytek společnosti.

Neschopný lid

K tomuto na budoucnost demokracie pesimisticky nahlížejícímu směru se do určité míry řadil i americký novinář, spisovatel a politický komentátor Walter Lippmann (1889 – 1974). V raném mládí byl sice optimistou, věřil v možnost intelektuálního zapojení širších mas do politiky. Doufal, že se lid díky důkladnému studiu veřejných záležitostí může stát odpovědným voličstvím, které bude s to ve volbách vybrat vůdce schopné a odpovědné. Postupně však na základě svých narůstajících zkušeností toto přesvědčení opustil a přešel na stranu těch, kteří v uskutečnitelnost fungující demokracie nevěřili. Především ve dvacátých letech se aktivně zapojil do debaty o možnostech a limitech demokracie, když vydal své dvě vlivná díla *“Public Opinion”* (1922) a *“The Phantom Public”* (1927).

V knize *Public Opinion* Lippmann dokazuje, že lidé neznají svět přímo. Místo toho si vytvářejí jen představu o světě na základě zprostředkovaných informací, které jim poskytují další lidé. Lippmann situaci vysvětluje pomocí příměru k mapám, když tvrdí, že aby bylo možno poznat svět, je nutno, aby lidé měli k dispozici mapy světa. Ale zde se ptá: Jak si ale mohou být lidé jistí tím, že mapy, na které se spoléhají, nebyly při jejich kreslení ovlivněny zájmy určitých skupin? Většina map je nakreslena právě tímto způsobem. Jak může existovat demokratická vláda, která neupadne v iracionalitu jako důsledek mocenského boje mezi různými skupinami, které se snaží zmást veřejné mínění ve svůj prospěch?

Faktory, které se podle Lippmanna podílely na zkreslení pravého obrazu světa u průměrných lidí, byly především cenzura, nedostatek času ke studiu politiky, zkratkovitost zpráv a povrchní záznamy z vyjádření politiků, předsudky a stereotypy. V neposlední řadě svou roli hrál i limitovaný počet lidí, se nimiž mohl běžný občan vejít v kontakt, což dále omezovalo jeho rozhled.

Lippmann z toho vyvozuje, že v soudobé demokracii není možné, aby na povrch vyšla

skutečná vůle lidu, která by byla založena na pochopení dané situace. Místo toho je silou vlivných médií vytvářeno takzvané *veřejné mínění*, které však neodpovídá skutečné vůli lidu. V nejnovější době se pak tento proces „fabulace“ veřejného mínění stal obzvláště dokonalý, protože mu na pomoc přišla moderní technika založená na analýze, psychologickém výzkumu doplněná samotným rozvojem médií.

Podle Lippmanna je celý problém neautentičnosti veřejného mínění založen na třech faktorech. Jsou jimi povaha veřejnosti, povaha tisku a organizační struktura tisku. K povaze veřejnosti dodává, že lidé jsou extrémně sobečtí a zajímají se jen o vlastní prospěch. Proto je pro většinu z nich typické, že je nezajímají širší okolnosti, světové dění. Tisk pak vychází z toho, jací lidé ve skutečnosti jsou, a proto je považuje spíše za inzerentní reklamní skupinu, potenciální konzumenty, než jako občany demokratického státu, kterým by měly být poskytovány plnohodnotné informace usnadňující jejich kvalifikované rozhodnutí. Uspořádání tisku je dále podřízeno stereotypům jeho čtenářů. Projevuje se to například tím, že jsou nadřazovány místní zprávy zprávám ze světa. Jindy jsou občanům servírovány informace, které jsou až příliš zkratkovité, postrádají hlubší vysvětlení. Jejich pořadí často podléhá tlaku lobbyistů. Jak Lippmann celkově vyvozuje, je důležité nikdy nepovažovat slovo "zpráva" a "pravda" za synonyma. Zdůrazňuje, že se jedná o naprosto rozdílné pojmy. Efekt, který z tohoto neutěšeného stavu pro občana plyne, spočívá v tom, že žije v takzvaném „pseudo – prostředí“, ve kterém reaguje na zprávy ve světle svých vlastních předsudků. Za své přijímá jen ty zprávy, které potvrzují jeho zakořeněná přesvědčení. Zprávám, které by jim odporovaly, odmítá naslouchat. Lippmannův občan tak vypadá v souladu s následujícím vzorem: „Neví co se děje, proč se to děje, co se má stát. Žije ve světě, který nevidí, nerozumí mu a není neschopen ho někam směřovat“.

V závěz knihy *Public Opinion* Lippmann tvrdí, že takto špatně informovaná veřejnost by neměla do politického dění zasahovat a vyslovuje se pro omezení vlivu mas na vládu. Otěže moci by podle něj měla držet jen velmi omezená skupina schopných organizátorů a kompetentních poradců. Jak Lippmann konečně uzavírá, není podstatou demokracie potěšení ze samovlády lidu, nýbrž dobrý život, což jinými slovy znamená, že vláda musí být schopna vykázat výsledky. V soudobém demokratickém prostředí to však podle něj nebylo dostatečně možné, technokratické zřízení naopak zajišťovalo větší efektivitu.

Za tři roky po vydání první knihy, následovala Lippmannova druhá, nazvaná *The Phantom Public*. Ještě důrazněji v ní vyjadřuje svou už dříve deklarovanou skepsi v možnost, že by průměrný občan byl kdy schopen získat náhled do veřejných záležitostí. Podle jeho názoru není veřejnost schopna samostatné akce, kterou by ovlivnila politické dění. Dokládá to poukazem na to, že občané nemají na formulaci zákonů a jejich výkon žádný vliv. „Většina diskutovaných záležitostí se nikdy nedostane mimo vládnoucí skupinu, veřejnost je maximálně schopna zachytit ozvěnu těchto debat.“ Jediné, čeho jsou masy schopny, je přidat se ke druhé vládnoucí frakci,¹ která zrovna není u moci a snaží se svrhnout tu první, která právě vládne.

V důsledku těchto defektů demokracie Lippmann varuje před tím, aby tato nikdy nebyla přeceňována ve svých možnostech, protože by to mohlo vést ke katastrofě. „Chybný ideál demokracie může vést jediné k desiluzi a tyranii.“ Na adresu liberalismu, který vnímá jako jeden z hlavních promotorů demokracie, poznamenává, že sice osvobodil lidi z poddanství, ale nedal jim návod, jak by měli v novém svobodném prostředí správně žít. Liberalismus označuje jako obránce slabých, který se však nestal jejich průvodcem, jenž by jim radil, jak by měli v novém stavu svobody jednat.

Druhá Lippmannova kniha opět vyznívá tak, že by to měli být zkušení a problematiky znalí technokraté, kteří by vykonávali moc. Odůvodňuje to především výkonností a efektivností takového zřízení. Veřejnosti pak přiřknu jen jedinou závažnou úlohu v procesu vládnutí. Veřejnost si má vybírat frakci, která jí bude vládnout. To má minimalizovat nebezpečí násilného střetu mezi těmito skupinami soutěžícími o výkon moci.

Demokracie je cesta, ne cíl

Knihám Waltera Lippmanna se okamžitě dostalo náležité pozornosti. Jejich obsah odbornou veřejnost dělil na dva tábory. Část se se závěry amerického žurnalisty ztotožňovala. Druhá skupina jej však odmítla. Jedním z předních oponentů byl i John Dewey. Tento pragmatický filosof se proti Lippmannovým tezím stavěl už od samého počátku. Poprvé na něj reagoval hned v roce 1922 ve článku *Review of Public Opinion by Walter Lippmann* uveřejněném v časopise *The New Republic*.

Dewey připustil, že sdílí některé z Lippmannových základních obav. Takže například částečně připouštěl oprávněnost Lippmannova pesimismu týkajícího se charakteru tisku, věřil však v možnost jeho reformy. Navíc neochvějně zdůrazňoval jeho význam pro demokracii. V jeho pojetí tisk zosobňoval jedinečnou spojnicí mezi vládou a lidem. Dewey ho vnímal jako nezastupitelný prostředek, pomocí kterého se může nejučinněji odvíjet veřejná debata.

Právě tu vnímal jako nepostradatelnou součást demokracie. Stejně jako Lippmann si i on uvědomoval nemožnost veřejnosti pracovat s přesnými fakty. Ty jí proto měli dodávat odborníci. Konečné rozhodnutí však už nemělo záviset na nich, jak to doporučoval Lippmann, ale na veřejnosti, poté, co byla nově předložená fakta zpracována občany v nejrozličnějších debatách. Tyto měly být vedeny především pomocí tisku, který by pro tento účel měl být co možná nejvíce nezávislý a objektivně informující.

A právě taková debata byla podle Deweyho důležitější než samotné informace. Více než přesnou a fundovanou znalost založenou na přesném studiu faktů, demokracie podle něj vyžaduje vlastnosti jako je schopnost sledovat diskusi, pochopit názor jiného občana. Debaty pomáhají rozšířit hranice chápání, podporují schopnost diskutovat o různých záležitostech. Dewey tisk neztracoval, naopak mu připisoval fundamentální úlohu pro rozvoj veřejné diskuse.

Rozhodné kritiky se z jeho strany dostalo Lippmannově podpoře myšlenky vytvoření speciální vrstvy administrátorů, kteří by byli díky své kompetentnosti pověřeni řídit veřejné záležitosti. Dewey k této možnosti dodává, že by se tak velmi snadno vytvořil egoisticky orientovaný blok sledující vlastní zájmy. Zformování takového bloku navíc považoval za vrcholně nedemokratické.

Okamžitě po vydání *The Public Phantom* následovala v roce 1925 blesková Deweyho reakce. Dewey v ní dal Lippmannovi za pravdu v tom, že veřejnost není schopna sama efektivního výkonu moci. Shodl se s ním na tom, že její hlavní politická funkce spočívá především v občasném (avšak významném) zasahování do veřejných záležitostí pomocí voleb. Zároveň vznášel otázku, zda kdy zastánci demokracie slibovali více než jen tuto nesmírně důležitou úlohu náležející lidu.

Jestliže se však Lippmann od veřejnosti odvrací i v dalších otázkách a neúnavně zdůrazňuje její iracionalitu, Dewey se k ní přiklání a věří v její schopnost se učit. Na její obranu navíc dodává, že to není jen ona, kdo smí být označován jako iracionální. I mnozí političtí vůdci

svou moc zneužili či nesčetněkrát demonstrovali svou iracionalitu. Demokracie tak v Deweyho podání sice není garancí proti zneužívání moci, ale není ani jeho příčinou. Zneužívání moci lze najít v každém systému.

V roce 1927 se pak světla světa dočkala ucelená druhá Deweyho odpověď na *The Public Phantom* obsažená v knize *The Public and its Problems*. Dewey nejprve sumarizoval Lippmannovy závěry. Ty podle něj spočívaly na třech pilířích: na víře v absolutní iracionalitu lidí, přesvědčení o prospěšnosti eliminace lidu od výkonu moci a na víře v novou úlohu demokracie, která nespočívala ve vládě lidu, ale ve vládě pro lidi pomocí vědeckých postupů. John Dewey se Lippmannovým argumentům postavil následujícím způsobem. Demokracii považoval za proces vývoje a ačkoli si uvědomoval určité problémy pocházející ze 20. let 20. století, nedával tím vůbec zelenou pro její nahrazení nějakou jinou formou vlády. Dále odmítl myšlenku, že by lid byl iracionální. Připustil sice, že mnohdy v historii ztratil schopnost sledovat *stopu svého zájmu*, v důležitých momentech ji však znovu nacházel, dokázal si plně uvědomit sebe sama, své pravé cíle a podle toho i jednat.

Dewey neviděl demokracii jako nějaký ideál, ke kterému se společnost snaží dospět, ale jako tendenci, která je hluboce zakořeněna v její struktuře. Demokracie byla vždy znovu a znovu cílem pro každou společnost, protože jejím prostřednictvím se nejlépe mohou uplatňovat názory jejích členů na to, kam by se měla ubírat. Každá společnost nezadržitelně v určitých intervalech spěla k tomuto stádiu vývoje, který znamenal fázi jejího nejvyššího naplnění. Soudobé problémy demokracie Dewey připisoval spíše než neschopnosti a iracionalitě veřejnosti novým silám ve světě, jako byla například technika a kapitalismus. Především tyto dva nové fenomény narušily lidské vztahy takovým způsobem, že veřejnost zase na určitou dobu ztratila pojem o sobě samé, ztratila vědomí o svých cílech, ztratila *stopu svého zájmu*.

Podle Deweyho nespočívá odpověď na tento stav v podřízení demokratického zřízení vládě technokratů, ale v pomoci veřejnosti, aby se znovu postavila na nohy a znovu nabyla vědomí o tom, jaké jsou její cíle a smysl. Tato pomoc měla být v Deweyho podání provedena pomocí pokrokového vzdělávání. Především si přál, aby se veřejnost mohla na větší a odpovědnější participaci na moci připravit účastí v různých demokratických institucích. I když odmítal Lippmannův pesimismus, že se jedná o nemožný úkol a že veřejnost se nemůže nikdy podobným schopnostem naučit, připouštěl, že jeho dosažení nebude jednoduché.

Předložená kontroverze názorně ukazuje rozdíl mezi Deweyho optimismem, jeho vírou v rozvoj demokratického zřízení a Lippmannovým pesimismem. Jestliže byl John Dewey přesvědčen, že se veřejnost může mnohým občanským ctnostem naučit, Lippmann stále opakoval svou tezi, že veřejnost je iracionální a jiná ani už být nemůže. Z toho plynul i jejich zásadní rozpor týkající se další budoucnosti demokracie. Dewey o její prospěšnosti nepochyboval, rozhodně se stavěl za její pokračování. Lippmann naopak vyvozoval, že jediným přijatelným řešením pro společnost je tento nevykonný systém opustit a nahradit jej spolehlivější technokracií.

Je velmi zajímavé, jak oba muži společně akcentovali význam médií pro moderní dobu. Oba je považovali za klíčový prostředek pro utváření demokratického procesu. Rozdíl mezi nimi byl v tom, že pro Lippmanna to bylo spíše jeho neutváření a boření a proto navrhoval demokracii jako neuskutečnitelnou utopii – i v důsledku defektů vyplývajících z činnosti médií - odstranit. Dewey naproti tomu situaci neviděl tak negativně a po určité lhůtě, během které se média dostanou na patřičnou úroveň, by se podle něj mohlo fungování demokracie opět zlepšit.

---

1 Lippmann vidí dvě vládnoucí frakce, které se střídají u moci. Nazývá je "skupina In power" a "skupina Out of power". V obou případech se jedná o kompetentní lidi znalé problematiky, kteří se od sebe liší jen v drobnostech. Všeobecně však patří do privilegované třídy administrátorů, kteří rozumí veřejným záležitostem a kteří tak mají nad veřejností ohromnou převahu.

Použitá literatura:

[Carl R. Bybee: Walter Lippmann and John Dewey](#)

[Eric Alterman: Can Democracy Work?](#)

[Daniel Schugurensky: Walter Lippmann and John Dewey debate the role of citizens in democracy](#)

[The Phantom Public: Walter Lippmann & Propaganda's Dawn](#) Jak citovat tento text Dobrovolský, Ján; Schlemmer, Martin. *Kontroverse Lippmann - Dewey* [online]. Glosy.info, 29.květen 2004. [cit. 26.března 2013].

Dostupné na WWW: <<http://glosy.info/texty/kontroverse-lippmann-dewey/>>. ISSN 1214-8857.